

Kic, Wiesław

Historia badań ceramiki attyckiej z Apollonii Pontyjskiej

Studia Archeologiczne 4, 47-57

1985

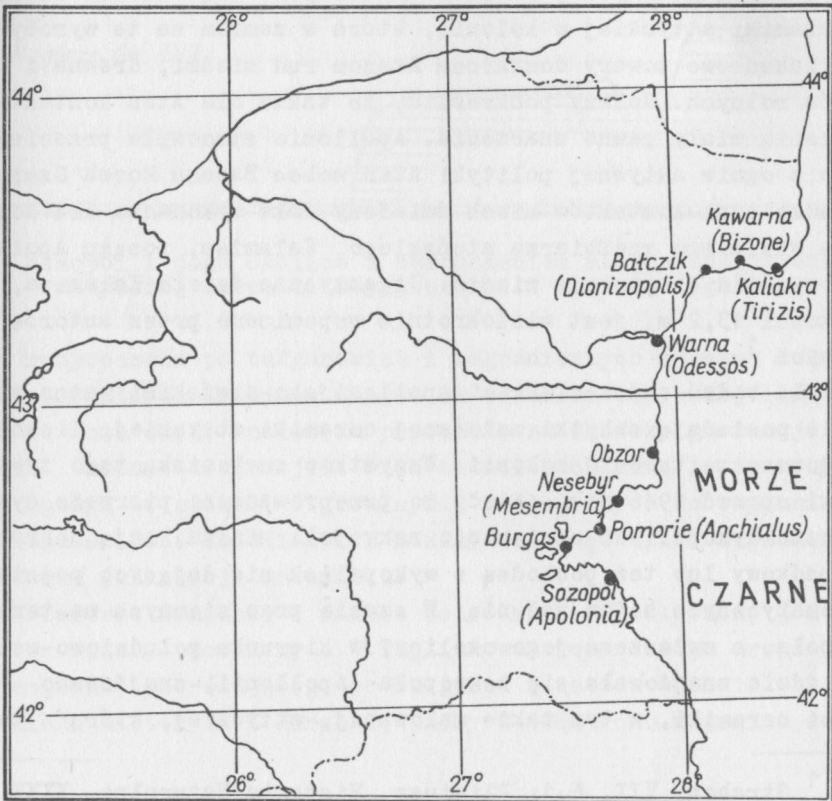
Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiesław Kio

Historia badań ceramiki attyckiej z Apollonii Pontyjskiej

Apollonia Pontyjska (ob. Sozopol - Bułgaria) została założona przez kolonistów z Miletu w końcu VII w.p.n.e., na zachodnim wybrzeżu Morza Czarnego, w południowej części Zatoki Burgaskiej (mapa 1). Miasto powstało w końcowej fazie drugiej, wielkiej fali

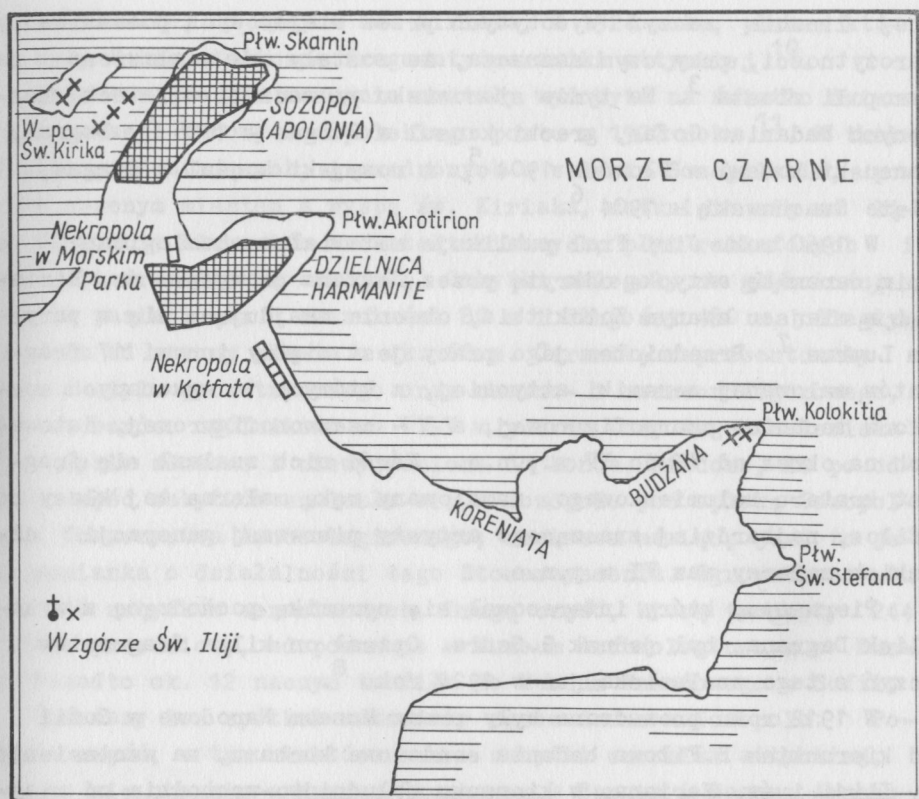

Kolonie greckie zachodniego wybrzeża Morza Czarnego
na obszarze dzisiejszej Bułgarii

kolonizacji greckiej i obok Histrii jest najstarszą kolonią grecką na zachodnim wybrzeżu Morza Czarnego. Apollonia stopniowo rozwijając się urasta w okresie klasycznym do roli lidera miast zachodnio-pontyjskich. Swą uprzywilejowaną pozycję zawdzięcza nie tylko dogodnemu położeniu geograficznemu, w południowej części głębokiego zalewu, stosunkowo niedaleko od wielkich cieśnin łączących Morze Czarne z wodami Morza Śródziemnego, ale także umiejętnie prowadzonej polityce gospodarczej i handlowej. Już w V w. p.n.e. Apollonia założyła w niedalekim sąsiedztwie swą kolonię Anchialos, posiadającą obfite soliny. Wkrótce powstają też dwie dalsze faktorie Apollonii: na półwyspie Aitia, w zalewie Kavacite i w miejscu zwanym Sladkite Kladenici, w pobliżu dzisiejszego Burgas, gdzie wystąpiły m.in. bogate znaleziska importowanej ceramiki attyckiej. Zresztą kontakty handlowe z Atenami utrzymuje Apollonia od początku swego istnienia, które stają się z czasem jednym z jej głównych partnerów handlowych. Stąd liczne znaleziska ceramiki attyckiej w kolonii, która w zamian za te wyroby i inne luksusowe towary dostarcza Atenom rud miedzi, drewna i produktów rolnych. Należy podkreślić, że także dla Aten kontakty z kolonią miały pewne znaczenie. Apollonia stanowiła przecież jedno z ogniw aktywnej polityki Aten wobec Basenu Morza Czarnego. O randze tych kontaktów niech świadczy fakt wykonania dla kolonii przez wielkiego rzeźbiarza ateńskiego, Kalamisa, posągu Apollina uzdrowiciela - opiekuna miasta. Gigantyczne dzieło Kalamisa, o wysokości 13,2 m, jest wielokrotnie wspomniane przez autorów antycznych ¹.

Dla badań nad kontaktami apollonijsko-ateńskimi ważne znaczenie posiadają zabytki malowanej ceramiki attyckiej, licznie znajdowane na terenie kolonii. Wszystkie znaleziska tego typu ceramiki sprzed 1946 roku, kiedy to przeprowadzono pierwsze systematyczne wykopaliska na terenie nekropoli miasta, mają charakter przypadkowy lub też pochodzą z wykopalisk nie dających podstaw do systematycznych badań nad nią. W czasie prac ziemnych na terenie Sozopola, a zwłaszcza jego okolicy, w kierunku południowo-wschodnim, gdzie znajdowała się nekropola Apollonii, znajdowano duże ilości ceramiki, w tym także malowanej, attyckiej, która teraz

¹ Strabon, VII, 6,1; Pliniusz, Historia Naturalna, XXXV, 39; O posągu Kalamisa szczegółowo pisze T.Gerasimow w pracy Statujata na Apollon ot Kalamis w Apollonia na Czerno More, Izvestija na Narodnija Muzei w Burgas, Sofia 1965, z.2, s.1-10.

Sozopol i jego okolice z zaznaczeniem miejsc znajdowania attyckiej ceramiki stylu czarno i czerwonofigurowego

jest rozproszona po bułgarskich i zagranicznych muzeach i kolekcjach prywatnych. Miejsce znalezisk ceramiki attyckiej ilustruje mapa 2. Duża część znalezisk przepadła na skutek ignorancji znalców. Obecnie trudno jest więc ustalić dokładną listę attyckich naczyń ze scenami figuralnymi, znalezionych we wspomnianych okolicznościach. Rezultat ten możemy osiągnąć tylko częściowo na podstawie publikacji materiału.

Pierwsze wzmianki o wazach malowanych z Apollonii, jednak bez ich opisu, spotykamy u W. Tepliakowa, rosyjskiego archeologa i etnografa, podróżującego po Bułgarii w latach 1828-1829² i czeskiego historyka K. Jirecka, który w 1884 roku wspomina o zna-

² W. Tepliakow, Pisma iz Bołgarii, Moskwa 1833, s. VIII.
O działalności tego uczonego na terenie Bułgarii pisze Ż. Wyżarowa, Ruskite uczeni i Bułgarskite Stariny, Sofia 1960, s. 59.

cznej liczbie naczyń wydobytych przez miejscowych poszukiwaczy starożytności, przy czym zaznacza, że zostały one znalezione na nekropoli miasta ³. Na tymże stanowisku prowadzili w latach następnych badania: Gofas, grecki konsul w Burgas - 1885 ⁴, Degran, francuski konsul w Płowdiw 1904 ⁵, i rosyjski konsul w Burgas, książę Szachowski - 1904 ⁶.

W 1960 roku Jiri Frel publikuje materiał archeologiczny, a w nim ceramikę attycką odkrytą przez Degrana na wyspie św. Kiria-ka i w miejscu zwanym Kolokithia, obecnie znajdująca się w paryskim Luwrze ⁷. Przedmiotem jego pracy jest między innymi 17 fragmentów malowanej ceramiki attyckiej, z których 14 wykonanych zostało w technice czarnofigurowej, a 3 - czerwofigurowej, datowanych na okres od VI do IV w.p.n.e. Wśród nich znalazł się fragment krateru kolumienkowego, namalowany ręką malarza tej klasy co Sofilos, najbardziej znaczącego artysty pierwszej generacji attyckich malarzy waz VI w.p.n.e.

Pierwszym, który interesował się ceramiką pochodzącą z wykopalisk Degrana, był jednak G.Seure. Opisał on kilka fragmentów naczyń z tego znaleziska już w 1924 roku ⁸.

W 1912 roku prowadzone były przez Muzeum Narodowe w Sofii pod kierunkiem B.Fiłowa badania sondażowe kurhanu, na wzniesieniu św. Iliji i św. Mariana, w kierunku południowo-wschodnim od miasta, w trakcie których odkryte zostały fragmenty ceramiki attyckiej, niestety nie opublikowane ⁹.

Również bez echa w publikacjach przeminęły badania ratownicze, przeprowadzone pod kierunkiem W.Mikowa w czasie wznoszenia

³ K.Jirecek, Kniażstwo Bułgaria, cz.II, Pytuwania po Bułgaria, Płowdiw 1899, s.767.

⁴ I.Venedikow, Rozkopkite w nekropola Apollonia, Razkopki i proucwanija na Narodnija Archeologiceski Muzei w Sofia, II, 1949, s.7.

⁵ G.Seure, Archeologie Thrace, Revue Archeologique, XIX: 1924, I, s.307-350.

⁶ Ż.Wyżarowa, op.cit., s.46-47, 81-85.

⁷ J.Frel, Monuments d'Apollonie Pontique au Musée du Louvre, Izvestija na Archeologiceski Instytut, XIII: 1960, s.239-251.

⁸ G.Seure, op.cit., s.330-338.

⁹ B.Fiłow, Archeologiceski sondaži w Sozopol, Izvestija na Bułgarsko Archeologicesko Drużestwo, III: 1912/13, s.316.

Szkoły Rybackiej na wyspie św. Kiriaka, w 1924 roku, plonem których były także nieliczne fragmenty ceramiki attyckiej¹⁰.

Interesujące nas naczynia zostały wydobyte na światło dzienne przy okazji budowy sozopolskiego portu w 1927 roku¹¹. W trakcie prac pogłębiających, prowadzonych w zalewie Sozopolskim, pomiędzy obecnym miastem a wyspą św. Kiriaka, natknięto się na liczne fragmenty elementów architektonicznych, płyt reliefowych i inskrypcji oraz liczną ceramikę. Zabytki zalegały na głębokości 3-6 m, w pasie morza o szerokości 80 m i długości 450 m, odległym od brzegu od strony miasta o ok. 60 m. Ceramikę reprezentowały naczynia stylu geometrycznego oraz czarno- i czerwonofigurowego, datowane bardzo ogólnikowo na VI-V w.p.n.e. Losy tego znaleziska są niezwykle złożone i niewyjaśnione do końca. Wiadomo, że po odkryciu część zabytków znalazła się w Sozopolu pod opieką Sozopolskiego Towarzystwa Archeologicznego; nawiasem mówiąc, jest to jedyna wzmianka o działalności tego Stowarzyszenia. Zgromadzono tu około 140 zabytków ceramicznych. Drugą część, którą tworzyły 244 gliniane przedmioty, zdeponowano w Muzeum Archeologicznym w Burgas. Ponadto ok. 12 naczyń trafiło do Muzeum Narodowego w Sofii.

Nieznany los spotkał materiały zgromadzone w Sozopolu. Pozostała część, w tym niektóre cenne zabytki ceramiki attyckiej, znajduje się obecnie w Muzeum Okręgowym w Burgas i Muzeum Archeologicznym w Sofii. Pięć naczyń attyckich: 1 czarnofigurowe i 4 czerwonofigurowe, pochodzące z tego znaleziska, opublikował Ch.Danow w 1937 roku w związku z badaniami nad historią ekonomiczną Zachodniego Pontu¹². Dalsze 10 waz i fragmentów ceramiki attyckiej doczekało się publikacji w 1965 roku przez Iwana Gałabowa¹³.

W lecie 1937 roku w miejscowości Kavacite, na południowy wschód od Sozopola, znaleziono grób kobiecy, którego inwentarz

¹⁰ W.Mikow, Razkopki pri Sozopol, Izvestija na Byłgarski Archeologiczeski Instytut, III:1925, s.238.

¹¹ I.Pendelejew, Nowi Archeologiczeski nachodiszta w Burgasko, Izvestija na Byłgarski Archeologiczeski Instytut, V:1929, s.328.

¹² Ch.Danow, Iz drewnata ikonomiczeska istoria na Zapadnoto Czernomore do ustawiawaneto na rimskoto wladitelstvo, Izvestija na Byłgarski Archeologiczeski Instytut, XII:1938, s.185-258.

¹³ I.Gałabow, Predrimaska keramika ot Apollonia, Izvestija na Narodnija Muzei w Burgas, Sofia 1965, z.2, s.11-37.

oprócz brązowego zwierciadła tworzyły 4 lekyty czerwonofigurowe, opublikowane przez Ch. Danowa jeszcze tego samego roku ¹⁴.

Attyckie naczynia, odkryte przypadkowo, znajdują się obecnie w kilku muzeach na terenie Bułgarii. Są to: wspomniane już Muzeum Archeologiczne w Sofii i Muzeum Okręgowe w Burgas, a także Muzeum Archeologiczne w Warnie, Okręgowe Muzeum w Kołarowgradzie, Miejskie Muzeum w Kazanłyku i oczywiście Muzeum Archeologiczne w Sozopolu. Zebrane tam eksponaty są w większości wypadków nie publikowane.

W 1946 roku zostają przeprowadzone pierwsze systematyczne wykopaliska na terenie nekropoli Apollonii, w Morskim Parku i w Kałfata, miejscu położonym na południowy-zachód od miasta, w sąsiedztwie obecnej dzielnicy mieszkaniowej Sozopola, Harmanite. Ceramikę z tych wykopalisk, w tym także znaleziska ceramiki attyckiej, opublikował w dwa lata później Teofil Iwanow ¹⁵. Znalazły się tu 23 naczynia i fragmenty, w tym 2 czarnofigurowe, 16 czerwonofigurowych oraz 5 lekytów aryballosowych z ornamentem siatkowym (tabela I).

W latach 1947-1949 kontynuowano prace wykopaliskowe na nekropoli w Kałfata i Morskim Parku, prowadzone przez Muzeum Archeologiczne w Sofii, pod kierunkiem Iwana Venedikowa. Bardzo bogata kolekcja attyckiej ceramiki malowanej, pochodząca z tych wykopalisk, została opracowana w 1963 roku przez Teofila Iwanowa ¹⁶.

Należy zaznaczyć, że opracowanie to stanowiło część pracy publikującej całość ceramiki, zarówno importowanej, jak i miejscowej pochodzącej z kampanii 1947-1949. W opracowaniu znalazło się 195 attyckich naczyń malowanych i fragmentów, w tym 39 czarnofigurowych i 152 czerwonofigurowe. Po raz pierwszy została odkryta w Apollonii ceramika attycka i inne zabytki kultury materialnej, których okoliczności znalezienia były doskonale znane, a tym samym pozwalające na przeprowadzenie kompleksowych badań nad ceramiką z nekropoli z uwzględnieniem kontekstu archeologicznego i układu stratygraficznego znajdujących naczyń. Importowana cera-

¹⁴ Ch. Danow, Grob z Kavacite, Izvestija na Bułgarski Archeologiczeski Instytut, XI:1937, s.314-315.

¹⁵ T. Iwanow, Keramika ot nekropola na Apollonia, Razkopki i proucwanija na Narodnija Archeologiczeski Muzei w Sofia, II, 1949, s.31-39.

¹⁶ T. Iwanow, Apollonia, razkopkite w nekropola na Apollonia prez 1947-1949, Sofia 1969, s.65-273.

Tabela I

Zestawienie statystyczne attyckiej ceramiki
figurowej z Kalfata 1946

Lp.	Typ naczyń	Liczba ogółem	Liczba naczyń attyckich	Liczba naczyń figurowych	Czarnofigurowe	Czerwonofigurowe	Czarnofirnis.	Relief. i plast.	Inne
1	KRATER	1	1	1	-	1	-	-	
2	OJNOCHOE	1	1	1	-	1	-	-	
3	LEKYT	17	17	12	1	2+9/ /p/= =11	5	-	
4	AMFORA	3	3	3	1	2	-	-	
5	FRAGMENTY NIEUSTALONEGO NACZYŃIA	1	1	1	-	1	-	-	
	OGÓŁEM	23	23	18	2	16	5	-	

/p/ - palmetowe.

mika rzuciła światło na ekonomiczne związki Apollonii z innymi greckimi polis i przyczyniła się do pogłębienia badań nad całościowym obrazem życia, kultury i obrządku pogrzebowego Apollonijczyków w okresie od V do III w.p.n.e., z którego to okresu pochodzą znaleziska ceramiczne. W przebadanych ogółem 768 grobach ceramika stanowiła najbardziej masowo występujący materiał wśród inwentarza grobowego, wyrażający się w jej blisko 80 procentowym udziałem. Natomiast wśród ceramiki, attycka stanowiła przeszło 60 procent, co wyraźnie mówi o jej dominacji nad pozostałymi grupami, tak pod względem obfitości występowania, różnorodności form, zdobienia i stylu, jak i długotrwałości występowania (zestawienie statystyczne podaje tabela II).

Dalsze prace archeologiczne na terenie Sozopola zostały wznowione dopiero w 1964 roku po powstaniu tu Muzeum Archeologicznego, działającego jako filia Muzeum Okręgowego w Burgas. Kontynuowane są prace na nekropoli miasta. W latach 1964-1965 odkryto około 50 grobów z materiałem datowanym na drugą połowę VI w. i

Tabela II

Zestawienie statystyczne ceramiki attyckiej z Kaifata (1947-1949)

Lp.	Typ naczyń	Liczba ogółem	Liczba naczyń attyckich	Liczba naczyń figurowych	Czarnofigurowe	Czerwonofigurowe	Czarnofirnis.	Relief. i plast.	Inne
1	LEKYT	227	194	138 155+3	18	117 52+65 /p/	56	3	
2	OJNOCHCE	144	40	21+1	1	20	18	1	
3	KYLIKS	73	71	21	20	1	50		
4	ASKOS	34	4	1	-	1	3	-	
5	SKYFOS	23	20	4	-	4	16	-	
6	LEKANIS	6	5	1	-	1	4	-	
7	PELIKE	5	4	4	-	4	-	-	
8	PIXIS	3	3	3	-	3	-	-	
9	KRATER	1	1	1	-	1	-	-	
10	MISA	77	59	-	-	-	59	-	
11	KANTAROS	27	27	-	-	-	27	-	
12	GUTUS	22	19	-	-	-	19	-	
13	LAMPKA	16	16	-	-	-	6	-	10
14	OLPE	6	2	-	-	-	2	-	
15	HADRIA	2	1	-	-	-	1	-	
16	AMFORISKOS	1	1	-	-	-	1	-	
17	NACZYNIA gospodarcze	43	23	-	-	-	-	-	
18	AMFORA	66	-	-	-	-	-	-	7 z piecz.
19	LAKRYMARIUM	24	-	-	-	-	-	-	
20	ALABASTRON	8	-	-	-	-	-	-	
21	URNA GROBOWA	6	-	-	-	-	-	-	
	O G Ó Ł E M	814	490	195	39	152	262	4	10

/p/ - palmetowe
z piecz. - z pieczęciami.

pierwszą połowę V w.p.n.e., nie publikowanymi¹⁷. Prace na terenie nekropoli trwają nadal w drugiej połowie lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych¹⁸.

W 1972 roku odkryto kilka grobów na wzgórzu św. Ilijii, gdzie wystąpiły także naczynia attyckie, między innymi czwarty lekyt aryballosowy Malarza Apollonii¹⁹. Do badań nad antyczną przeszłością miasta włączyli się w tym czasie także pletwonurkowie, szukając jej pozostałości na dnie Zalewu Sozopolskiego.

Ostatnie lata przyniosły wzrost aktywności badawczej na terenie miasta i jego okolic w związku z prowadzoną pod patronatem Instytutu Trakologii z Sofii Kampani "Thracia Pontica", stawiającej sobie za cel poznanie przeszłości zamieszkujących te tereny Traków.

Należy jeszcze wspomnieć o pewnej grupie apollonijskich naczyń czarno- i czerwonofigurowych, które zostały wywiezione z Bułgarii i obecnie znajdują się w zagranicznych muzeach i prywatnych kolekcjach. Trudno jest odnaleźć je wszystkie, rozproszone za granicą i tylko niektóre z nich jesteśmy w stanie odszukać na podstawie publikacji i katalogów muzeów.

Dwa duże czerwonofigurowe lekyty, pochodzące z jednego i tego samego grobu, zostały wywiezione do Rosji i Niemiec. Jeden przechowywany jest obecnie w Pergamon Museum w Berlinie (nr inw. 3248); drugi zaś w leningradzkim Ermitażu (nr inw. 928). Są one wielokrotnie publikowane i wspomniane w literaturze przedmiotu²⁰.

¹⁷ M.Lazarow, Archeologiczeski razkopki i prouczerwanija na Burgaski Okryg, Izvestija na Bułgarskite Muzei, Sofia 1971, s.11.

¹⁸ Krótki komunikat o badaniach w latach 1964-1965 przedstawiony został na XI Konferencji Archeologicznej w Wielkim Tyrnowie, Archeologia, VII:1966, z.3, s.62.

¹⁹ B.Dimitrow, Edna nowootkrita waza na apollonijskija żywopisec, Izkustwo, XXIII:1973, z.7, s.30-31; M.Canewa, B.Dimitrow, Kamenni grobnici ot nekropola na Apollonia Pontica, Muzei i pameznici na kulturata, 1976, z.3, s.5-8.

²⁰ W.Frohner, Burlington Fine Arts Club. Catalog of objects of greek ceramic art, Londyn 1888, tabl.10 i 11; H.Nicole, Meidias et le style fleuri, Genewa 1908, tabl.8-5, 8-6; P.Ducati, Saggio di studio della ceramica attica del secolo IV av.Chr., Rzym 1916, tabl.44 i 45; A.B.Cook, Zeus, t.II, Zeus-God of dark sky, Cambridge 1925, tabl.II 7a, 7b; K.Schefold, Untersuchungen zu der Kertscher Vasen, Berlin-Lipsk 1934, s.32, tabl.19-1, nr 290 i tabl.18-1-1, nr 292; M.Metzger, Les representations dans la ceramique attique du IVe siecle, Paryż 1951, s.83, tabl.VII 3 nr 44 i VII 4 nr 45; J.Bohač, Keróske vazy ze zretelem k pamatkam

K.Schefold odnosi je do środkowego okresu stylu kerczeńskiego w malarstwie czerwonofigurowym, 360-350 r.p.n.e., i przypisuje ich wykonanie anonimowemu malarzowi waz, nazwanemu od miejsca ich znalezienia, malarzem Apollonii²¹. W berlińskim muzeum znajduje się jeszcze jeden lekyt aryballosowy pochodzący z Apollonii, tym razem ozdobiony dekoracją reliefową, datowany na połowę IV w.p.n.e.²²

Część naczyń, pochodzących z wykopalisk prowadzonych przez Degrana w Kolokithia i na wyspie św.Kiriaka jest zgromadzona w Luvrze, jak to już zostało wcześniej powiedziane. Dwa attyckie czerwonofigurowe lekyty aryballosowe znajdują się w prywatnej kolekcji w Londynie²³. Natomiast Muzeum w Wurzburgu przechowuje cztery attyckie lekyty czerwonofigurowe, datowane na pierwszą połowę IV w.p.n.e.²⁴

Należy podkreślić, że attyckie naczynia z Apollonii Pontyjskiej znane są coraz bardziej w świecie, a w monumentalnych opracowaniach czarno- i czerwonofigurowej ceramiki attyckiej J.D.H.Beazley'a, znalazło się 27 zabytków apollonijskich²⁵. Wśród malarzy zdobiących te naczynia widnieją imiona dwóch klasyków malarstwa wazowego, Sofilosa, jednego z prekursorów stylu czarnofigurowego i Malarza Achillesa, mistrza w zdobieniu lekytów białogruntowanych, posługującego się także techniką czerwonofigurową. Nie brak też innych znakomitych attyckich malarzy waz, że wystarczy wymienić Malarza Polosu, Malarza Diogenesa, Malarza Nauzykai, czy też wspomnianego już Malarza Apollonii.

Kilka słów wypada również poświęcić ceramice importowanej do Apollonii z innych ośrodków. Możemy tu wymienić ceramikę ko-

v ős. sbirkach, Praga 1958, s.49 i 50, il.14 i 15; J.D.H.Beazley, Attic Red-figured Vase-painters, Oxford 2 wyd. 1963, s.1482; W.Kio, Lekyty aryballosowe Malarza Apollonii z Apollonii Pontyjskiej, Études et Travaux - XIII - w druku.

²¹ K.Schefold, op.cit., s.102-104.

²² F.Courby, Les vases grecs a reliefs, Paryż 1922, s.134-135, nr 1.

²³ H.Walters, History of Ancient Pottery. Greek, Etruscan and Roman, Londyn 1905, s.60.

²⁴ E.Langlotz, Griechische Vasen in Wurzburg, Monachium 1932, nr 596-598 i 600, tabl.208.

²⁵ J.D.H.Beazley, Attic Red-figured Vase-painters, Oxford, 1 wyd. 1942, 2 wyd. 1963; J.D.H.Beazley, Attic Black-figured Vase-painters, Oxford 1956; J.D.H.Beazley, Paralipomena, Additions to Attic Blackfigured and Attic Red-figured Vase-painters, Oxford 1971.

ryncką, ceramikę z wysp Tazos i Rodos oraz Heraklei Pontyjskiej. Są to nieliczne naczynia, pochodzące z wyjątkiem zabytków korynckich, z IV i III w.p.n.e. Najliczniej reprezentowana jest ceramika tazyjska, głównie w postaci amfor. Tazos była bowiem głównym dostarczycielem do Apollonii wysokogatunkowego wina i oliwy. Warto tu zaznaczyć, że liczne amfory tazyjskie znajdujące się również na terenie wnętrza Tracji, stanowiącego zaplecze miast zachodniopontyjskich.

Bardzo interesujące są również znaleziska tzw. ceramiki jońsko-rodyjskiej, poświadczonej dla Apollonii od początku VI w. p.n.e., prawie zupełnie nie opracowanej.

Ważnym zagadnieniem jest również problematyka ceramiki z wyjątkiem korynckich, z IV i III w.p.n.e. Najliczniej reprezentowana jest ceramika tazyjska, głównie w postaci amfor. Tazos była bowiem głównym dostarczycielem do Apollonii wysokogatunkowego wina i oliwy. Warto tu zaznaczyć, że liczne amfory tazyjskie znajdujące się również na terenie wnętrza Tracji, stanowiącego zaplecze miast zachodniopontyjskich.

Bardzo interesujące są również znaleziska tzw. ceramiki jońsko-rodyjskiej, poświadczonej dla Apollonii od początku VI w. p.n.e., prawie zupełnie nie opracowanej.

A. ŹRÓDŁA IKONOGRAFICZNE

1. Słipityka

Największą piaręną i pierściami z przedstawieniem człowieka pochodzą z Krety. Są to: pierścienie z Avdon (rys. 1-18)